

**Barbora Šmejdová, *Rozumové argumenty a pohádkové světy: Jazyk apologetiky podle C. S. Lewise*,
Praha: Karolinum, 2020, 99 s., ISBN: 978-80-246-4712-8.**

JOSEF MIKULÁŠEK

Kniha *Rozumové argumenty a pohádkové světy* představuje pro české teologické prostředí další střípek v mozaice analýzy díla jednoho z nejznámějších novověkých apologetů, původem irského literáta C. S. Lewise (1898–1963). Další střípek proto, že v českém prostředí se již setkáme například s dílem P. Hoška¹ či M. Hájka,² kteří se snaží přiblížit nám postavu C. S. Lewise. Avšak kniha české teoložky Barbory Šmejdové, působící na pražské Katolické teologické fakultě UK, přináší v našem prostředí dosud nepopsaný aspekt lewisovských studií: zaměřuje se na způsob Lewisovy práce s jazykem v jeho apologetických dílech. V knize proto není možné čekat popis *obsahu* samotné apologetiky tohoto světoznámého autora, který společně s J. R. R. Tolkienem a G. K. Chestertonem tvoří „trojlístek“ anglických laických apologetů a velkých literátů 1. poloviny 20. století. Naopak, záměrem knihy je analyzovat metodu, s níž Lewis přistupuje k užívání jazyka ve své apologetické práci.

Celé dílo, útlé počtem stran, avšak hutné svým obsahem, je rozčleněno do pěti částí, kterým předchází úvod pojatý jako tázání se po potřebě jazyka apologetiky pro naši současnou dobu počátku 21. století. Byť se zde nesetkáváme přímo s tímto pojmem, autorka se zde zamýšlí nad stavem „slabého rozumu“ postmoderní situace člověka a možností racionálního a „nadějeplného“ (1 Pt 3,15) vypovídání křesťanské apologetiky. Závěr knihy je naopak krátkým autorčiným resumé, navozujícím otázku prolnutí osobní svatosti a poslání apologety v přesvědčivosti jeho mise.

První kapitola knihy je pojata na způsob stručného biografického okénka, prostřednictvím něž se čtenář seznamuje se základními životopisnými údaji C. S. Lewise. Snad dva důležité podněty vyvstávají z této kapitoly knihy. Zprvce „sběratelská“ metoda Lewisovy apologetické práce, již se dle autorky Lewis inspiroval v středověkého způsobu myšlení a práce (s. 18). Tato metoda, která není *synkretismem* nýbrž *eklekticismem*, je cestou Lewisovi umožňující velmi svobodný pohyb ve vlnové délce lidské imaginace a kombinace racionálních, uměleckých, jazykových a estetických přístupů. Tento fakt nás může vést dále k promýšlení toho, nakolik můžeme mluvit o „normativní“ podobě jazyka křesťanské apologetiky a o jejích proměnách v dějinných etapách lidstva. Druhou skutečností, která v průběhu této kapitoly vyvstává, je podobný styl apologetiky, který nalezneme u několika dalších anglických autorů přelomu

¹ Pavel Hošek, *C. S. Lewis: mýtus, imaginace a pravda* (Praha: Návrat domů, 2004).

² Matěj Hájek, *Pojetí imaginace u Owena Barfielda a C. S. Lewise* (Praha: Dingir, 2014).

19. a 20. století (Newman, Chesterton, Tolkien) s jejich důrazem na symboliku a schopnost imaginace, který se značně odlišuje od kontinentální apologetiky doby před jedním stoletím svým důrazem na širokou škálu kognitivních kapacit lidských subjektů.

Ve druhé kapitole se autorka zabývá teorií poznání u C. S. Lewise. Setkáme se zde se stanovením vztahu mezi *analogia entis* a *analogia fidei*, přičemž se snaží na základě vlastní interpretace Lewise klást důraz na christologický primát vypovídání o realitě. Při četbě této kapitoly může čtenáři vyvstat paralela s pojetím Božího zjevení, jak se s ním setkáváme u A. Dullese, totiž konkrétně v jeho modelu *symbolické mediace*, tj. otevření nového horizontu reality prostřednictvím Vtělení Božího Syna.⁵ Tento fakt je dále zdůrazněn autorkou v pojednání o *looking at* a *looking along* dané reality: ryze pozitivistické myšlení, které se snaží postihnout pouze povrchní „logiku“ skutečnosti, je pravým opakem fenomenologického přístupu, zde popsaného jako *looking along*. Zde je implicitně vložena zásadní problematika, týkající se apologetické práce: jak „převést“ člověka z pozice vnějšího nezaujatého pozorovatele k tomu, kdo prožívá vlastní život jako „ontologickou komplicitu“ s realitou symbolicky vnímanou? Lewis se takto napojuje na tradici anglického myšlení reprezentovanou např. J. H. Newmanem a jeho důrazem na *illative sense* jako místa „produkce“ nové vize reality.

Třetí kapitola soustředí pozornost na vlastní Lewisovu teologii jazyka. Autorka zde analyzuje funkci metaforického a mýtického vypovídání u Lewise. Toto zkoumání nás přivádí k otázce po původním významu jazykového vypovídání, které se nachází v nábožensko-kosmologické oblasti. V tomto způsobu vypovídání nejsou „věci“ součástí přirozeného řádu ale spíše „znaky/znamením“ *vztahů* mezi různými dimenzemi reality. Nejen Lewisův žánr fantasy má právě tuto moc spočívající v řádu symbolického vyprávění (s. 48). Autorka tak dospívá k poslání apologety v dnešní době: být „překladači“ (a také předkladateli) původních významů slov, u nichž došlo k radikálnímu posunu jejich významu v průběhu dějin. Jak Šmejdová ilustruje na příkladech pojmů „pokání“, „tvor“, „dogma“ či „oběť“, tato slova ztratila svoji vypovídací hodnotu „hlubokých symbolů“ popisujících situaci stvořeného lidstva tváří v tvář svému Stvořiteli.⁴ V závěru kapitoly (s. 61–62) proto autorka zdůrazňuje důležitost „kvalitativního“ vypovídání o Bohu a realitě prostřednictvím adjektiv (milující/odpouštějící Otec) namísto ryze substancialistického teologického jazyka (Bůh Otec).

Následující kapitola, titulovaná „Rozměry křesťanské imaginace“ (s. 63 a n.), představuje shrnutí a systematické představení dosud řečeného prostřednictvím pojednání o tématu imaginace a jeho podobě v křesťanské apologetice. Po prvotním rozlišení mezi adjektivem *imaginární* a *imaginativní* se zde

⁵ Avery Dulles, *Models or revelation* (Maryknoll: Orbis Books, 1983).

⁴ Edward Farley, *Deep Symbols: Their Postmodern Effacement and Reclamation* (Harrisburg: Trinity Press International, 1996).

autorka přesvědčivě snaží ukázat, že fenomén imaginace je obecnou konstantou každé lidské existence, sloužící k porozumění vlastní identitě: „kým jsem já; v tady a teď mého života a dějin světa?“ Role imaginace obecně i její konkrétní křesťanská podoba jsou naprosto klíčové pro tvoření *významu* (*meaning*) vlastního života; tj. vědomí vlastní jedinečnosti v dějinách lidstva, pevné vědomí vlastní identity a „smysluplnosti“ světa, jehož jsme součástí. Úkolem křesťanské imaginace je proto prostřednictvím symbolického popisu reality vytvořit prostor setkání mezi lidským jedincem a Ježíšem Kristem, aby mohlo v životě člověka dojít k tomu, co autorka popisuje jako „mimésis“ Ježíše Krista: tento *Jediný* generuje pluralitu *jedinečných* skrze jejich přitakání Ježíšově výzvě: „Následuj mě.“⁵

V páté kapitole nabízí autorka přehled důsledků Lewisovy analýzy pro podobu současné apologetiky křesťanství. Zde je vhodné uvědomit si fakt, že Lewisovo období tvorby koreluje s obratem k jazyku, ke kterému dochází celkově v západním myšlení od prvních desetiletí 20. století s rozvojem strukturalismu a sémiotiky. Právě srovnání těchto dvou linií a Lewisovy práce s jazykem by mohlo být zajímavým tématem k dalšímu rozvinutí. Nicméně v této kapitole se setkáváme se zhodnocením posunu křesťanské apologetiky od úporného boje s racionalismem právě do oblasti jazyka, který se v průběhu vymaňuje z reduktivně pozitivistického pojetí a který se také (což současně autorka klade jako jedno z prioritních témat současné apologetiky křesťanské) po významech slov a po jejich používání lidmi. Zde se ukazuje novým způsobem „pole“, ve kterém se může apologetická práce cítit jako doma: práce žurnalistická, populárně-naučná či beletristická; tj. právě taková oblast lidské tvořivosti, kterou představoval svou osobností a dílem C. S. Lewis.

Ke zhodnocení knihy nutno podotknout, že od čtenáře vyžaduje velkou soustředěnost pro porozumění jednotlivým lingvistickým konceptům a úrovním práce C. S. Lewise, jehož metodu se snaží B. Šmejdová představit. Tento fakt je přítomný zejména v popisu hodnocení zapojení rozumu/víry/intuice/imaginace v průběhu jednotlivých oddílů knihy. Také by bylo možné očekávat hlubší diskusi s platonským dualismem, implicitně přítomným v Lewisově díle, který je i zde v některých pasážích textu cítit. Z formálního hlediska snad může mrzet, že v poznámkovém aparátu se nesetkáme s českým překladem citací Lewisových děl, což pro některé může komplikovat čitelnost textu.

Tyto skutečnosti však nic nezmenšují na přínosu tohoto díla nejen pro české prostředí, pro čtenáře i znalce díla C. S. Lewise, stejně jako pro každého zainteresovaného křesťana, který sám hledá, jaký jazyk zvolit pro bytí všední rozhovory a debaty o křesťanské víře s těmi, kdo hledají v Kristu naději pro vlastní život.

doi: 10.14712/23363398.2021.12

⁵ Christoph Theobald, *Le christianisme comme style. Une manière de faire de la théologie en postmodernité* (Paris: Les Éditions du Cerf, 2007).